

Nikos Christofis and Anthony Deriziotis (Eds) (2024) *A Century of Greek–Turkish Relations. A Handbook*. London: Transnational Press

Αν υπάρχει κάτι που μετά από τόσα χρόνια ενασχόλησης με τις διεθνείς σχέσεις και ειδικότερα τις ελληνοτουρκικές σχέσεις μου έχει εντυπωθεί περισσότερο από οτιδήποτε άλλο είναι ο φόβος όσων ασχολούνται με αυτές να θίξουν ζητήματα με διαφορετικό τρόπο από αυτόν που ενδημεί στις κυρίαρχες προσλαμβάνουσες των δύο κοινωνιών. Ακριβώς αυτός ο φόβος είναι που τυγχάνει εκμετάλλευσης από πολιτικούς, δημοσιογράφους και ακαδημαϊκούς προκειμένου να διοχετεύσουν το μίσος των ανθρώπων απέναντι σε αυτούς που διαφωνούν μαζί τους ή στέκονται εμπόδιο στις επιδιώξεις τους.

Η καλλιέργεια του φόβου, η εμπέδωση αναληθών πληροφοριών, στρεβλών εκτιμήσεων και η οικοδόμηση διαφόρων εθνικών μύθων οδηγούν στη σταθερή άρνηση κάθε διαλόγου με στόχο την επίλυση των διαφορών στη λογική του κοινού οφέλους. Αντίστροφα, η αυτάρεσκη εσωστρέφεια τροφοδοτεί την εθνική ανασφάλεια, η οποία δικαιολογεί με τη σειρά της υπερμεγέθη εξοπλιστικά προγράμματα, που περιοδικά υπερχρεώνουν την οικονομία των δύο κρατών και υποθηκεύουν την ανάπτυξη και την ευημερία των δύο λαών. Ακόμα και η αναφορά ενός πολιτικού, όπως του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη το καλοκαίρι του 2023, ότι προτίθεται να συζητήσει ένα σύνολο θεμάτων με την Τουρκία και ότι η διαχείριση του μεταναστευτικού – προσφυγικού προβλήματος μπορεί να είναι μια ευκαιρία για τη βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων προκάλεσε οξείες αντιδράσεις και την εμφάνιση ευφάνταστων ευφυσολογημάτων. Αντίστοιχες αντιδράσεις είχαν αντιμετωπίσει ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στα μέσα της δεκαετίας του 1970, ο Ανδρέας Παπανδρέου στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Ο συλλογικός τόμος *A Century of Greek–Turkish Relations. A Handbook*, που επιμελήθηκαν οι Νίκος Χριστοφής και Αντώνης Δεριζιώτης που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις transnational press εδώ κα λίγους μήνες βρίσκεται στον αντίποδα αυτής της παγιωμένης προσέγγισης καλλιέργειας φόβου και μόνο γι' αυτό έχει ιδιαίτερη αξία και αξίζει τόσο να διαβαστεί όσο και να

μεταφραστεί άμεσα στα ελληνικά και του τουρκικά. Συγκεντρώνοντας εγνωσμένης αξίας ακαδημαϊκούς καταξιωμένους στη διεθνή ακαδημαϊκή σκηνή για την ενασχόληση τους με τα ελληνοτουρκικά αλλά και νέους/νέες πολλά υποσχόμενους/νες επιστήμονες από Ελλάδα και Τουρκία, οι συνάδελφοι Χριστοφής και Δεριζιώτης κατόρθωσαν να επιτύχουν κάτι ιδιαίτερα απαιτητικό και δύσκολο, να καλύψουν με ενάργεια όλες τις διαστάσεις των ελληνοτουρκικών σχέσεων από την ίδρυση της Τουρκίας το 1923 μέχρι σήμερα.

Με οξυδέρκεια και νηφαλιότητα οι συντελεστές του τόμου αναλύουν τις βασικότερες πτυχές των ελληνοτουρκικών σχέσεων αυτά τα 100 χρόνια και κυρίως τα ζητήματα που προκαλούν αντιπαραθέσεις αποφεύγοντας με δεξιοτεχνία τον σκόπελο να αποδείξουν πως η Ελλάδα ή η Τουρκία έχουν δίκιο ή άδικο στο ένα ή το άλλο ζήτημα. Αντίθετα, αναδεικνύουν το διακύβευμα και τις ιδιαίτερες συνιστώσες του κάθε ζητήματος και πως αυτές επέδρασαν και επιδρούν στο γενικότερο πλέγμα σχέσεων των δύο χωρών και δύο κοινωνιών. Θα έλεγε κανείς ότι γράφουν πασχίζοντας να επικυρώσουν την περίφημη ρήση του Charles de Gaulle's "that politics is too serious a matter to be left to the politicians".

Το βιβλίο χωρίζεται σε τρία μέρη: στο πρώτο μέρος που εκτείνεται από το ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1919-1922 έως και το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Το μέρος αυτό καλύπτει, εκτός από τον ελληνοτουρκικό πόλεμο, την επώδυνη ανταλλαγή πληθυσμών, τις συνθήκες που υπογράφηκαν ανάμεσα στις δύο χώρες, την ελληνοτουρκική φιλία από τη δεκαετία του 1930 και μετά, την πολιτική της Τουρκίας απέναντι στους ελληνικούς πληθυσμούς στην Τουρκία και την αντίστοιχη της Ελλάδας απέναντι στη μουσουλμανική μειονότητα καθώς και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στη σκιά του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Το δεύτερο μέρος αρχίζει το 1950 και τελειώνει με τους καταστροφικούς σεισμούς στις δύο χώρες το 1999 που εγκαινίασαν τη λεγόμενη διπλωματία των σεισμών καθώς και την έλευση του στην εξουσία του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (Adalet ve Kalkinma Partisi, AKP) το 2002. Πρόκειται για μια περίοδο που χαρακτηρίστηκε από ριζικές αλλαγές στις

σχέσεις των δύο χωρών που μετέτρεψαν τις διμερείς σχέσεις σε ένα κλασικό πρόβλημα ασφάλειας. Σε αυτό το πλαίσιο αναλύονται ο αμερικανικός ρόλος στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, οι απελάσεις των ελληνικών πληθυσμών (ρουμ) από την Τουρκία και η αντίστοιχη περιοριστική πολιτική του ελληνικού κράτους προς τη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης, το Κυπριακό, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις κατά τη διάρκεια της δικτατορίας των Συνταγματαρχών στην Ελλάδα (1967-1974), η δίενεξη του Αιγαίου, ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών και, τέλος, η χαμένη ευκαιρία του Ελσίνκι.

Τέλος, το τρίτο μέρος του βιβλίου καλύπτει τις δύο τελευταίες δεκαετίες και περιλαμβάνει συνεισφορές για το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα, την κλιματική αλλαγή που πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα την Μεσόγειο, την ενεργειακή πολιτική, το ρόλο των μέσων ενημέρωσης, τα νέα ζητήματα ασφάλειας, την εξέλιξη του Κυπριακού Ζητήματος και κλείνει με ένα κεφάλαιο για τις επαφές Ελλήνων και Τούρκων στη συνοικία Kadıköy στην ασιατική ακτή της Κωνσταντινούπολης που καταδεικνύουν τη δυνατότητα ειρηνική συνύπαρξης των δύο λαών.

Το βιβλίο έχει τη μορφή εγχειριδίου, αποτελείται δηλαδή από όχι αμιγώς ερευνητικά κείμενα, απολύτως τεκμηριωμένα με πρωτογενή έρευνα, υποσημειώσεις και βιβλιογραφία. Αυτό, ωστόσο, ουδόλως αφαιρεί από την αξία του βιβλίου καθώς στόχος των συντελεστών είναι να παρουσιάσουν όχι μόνο σε ακαδημαϊκούς αλλά και στο ευρύ κοινό νέα ερευνητικά πορίσματα και να τον εξοικειώσουν με εκείνες τις πτυχές των ελληνοτουρκικών σχέσεων που δεν αναφέρονται συχνά στις εθνικές αφηγήσεις, οι οποίες όπως σοφά επισημαίνεται στον τόμο είναι περισσότερο ιδεολογία παρά ιστορία, και πάντα εμπόδισαν τους δύο λαούς να έρθουν σε μια μόνιμη, αδιατάρακτη από αντιθέσεις, κακοπιστία και εντάσεις σχέσεις.

Όπως είναι αναμενόμενο ένα τέτοιο βιβλίο με τόσους πολλούς συντελεστές και από τις δύο γείτονες χώρες, περιέχει κείμενα που μετά βεβαιότητας θα προκαλέσουν έντονες διαφωνίες και αντιδράσεις. Αυτός ο κίνδυνος ελλοχεύει πάντα όμως όταν κανείς ασχολείται με εθνικά θέματα και δεν πρέπει ποτέ να αποθαρρύνει κάποιον να εκφράσει την άποψη του, ανεξάρτητα από το πόσο αιρετική αυτή μπορεί να φαντάζει σε κάποιους. Αυτή

είναι άλλωστε η πεμπουσία της επιστήμης. Ο πραγματικός επιστήμονας δεν μπορεί να διαπραγματεύεται την ακαδημαϊκή του ελευθερία και στην ακαδημία ελευθερία σημαίνει να μπορείς να αποσιωπάς αυτό που οι άλλοι θέλουν να ακούσουν και να μπορείς να λες αυτό που οι άλλοι δεν θέλουν να ακούσουν.

Καθηγητής, Ανδρέας Στεργίου